

अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्।

तं युञ्जाथां मनसो यो जवीयान्त्रिवन्धुरो वृषणा यस्त्रिचक्रः।

येनोपयाथः सुकृतौ दुरोणं त्रिधातुना पतथो विर्न पर्णेः॥ १.१८३.०१

यः। त्रिवन्धुरः- सारथिस्थानत्रययुक्तः। त्रिचक्रः- चक्रत्रययुक्तः। मनसो जवीयान्- मनसो वेगवत्तरः। तम्- तं रथम्। वृषणा- वर्षकौ सन्तौ। युञ्जाथाम्- योजयतम्। त्रिधातुना- स्थानत्रयोपेतेन। येन- येन रथेन। सुकृतः- शोभनकर्मसंपन्नस्य। दुरोणम्- सदनम्। उपयाथः- आगच्छथः। स्वपर्णेः- पक्षैः। विर्न- पक्षीव। पतथः॥१॥

सुवृद्धथो वर्तते यन्नाभि क्षां यत्तिष्ठथः क्रतुमन्तानु पृक्षे।

वपुर्वपुष्या संचतामियं गीर्दिवो दुहित्रोषसा सचेथे॥ १.१८३.०२

पृक्षे- हव्ये निमित्तभूते। यत्- यं रथम्। क्रतुमन्ता- सङ्कल्पवन्तौ। अनु तिष्ठथः- अध्यतिष्ठथः। स रथः। क्षाम्- भूमिम्। अभि- अभितः। सुवृत्तः- शोभनवर्तनः। वर्तते। इयम्- अयम्। गीः- मन्त्रः। वपुष्या- भवत्तन्वा संबद्धः। वपुः- भवत्तनुभूतः। संचताम्- सङ्गतो भवति। दिवः दुहित्रा- चिदाकाशजया। उषसा- ज्ञानोदयदेवतया। सचेथे- सङ्गतौ भवतम्॥२॥

आ तिष्ठतं सुवृत्तं यो रथो वामनु व्रतानि वर्तते हविष्मान्।

येन नरा नासत्येष्यध्वै वर्तिर्याथस्तनयाय त्मने च॥ १.१८३.०३

येन । नरा- नेतारौ । नासत्या- सत्यस्वरूपावश्विनौ । इषयध्वै- प्राप्तुमिच्छन्तम् । सः । यः । रथः ।
तं । सुवृतम्- शोभनवर्तनम् । आ तिष्ठतम्- अध्यतिष्ठतम् । हविष्मान्- हव्ययुक्तः । वाम्-
भवदुपासकः । व्रतानि- धर्मान् । अनु वर्तते- अनुष्ठाति । तनयाय- स्वपुत्रवत्स्थिताय । तमने-
मदर्थम् । वर्तिः- सदनम् । आ याथः- आगच्छतम् ॥३॥

मा वां वृको मा वृकीरा दधर्षीन्मा परि वर्क्तमुत माति धक्तम् ।

अयं वां भागो निहित इयं गीर्दस्त्राविमे वां निधयो मधूनाम् ॥ १.१८३.०४

वाम्- युवयोरनुग्रहात् । वृकः वृकीः- हिंसका अन्तरायाः । मा आ दधर्षीत्- मा हिंस्यात् । मा परि
वर्क्त- मा परि वर्जयतम् । उत- अपि च । मा अति धक्तम्- अहं यस्मिन् ज्ञाने अनधिकृतः तत् न
दत्तम् । तत् क्रमेण अधिकारित्वं प्राप्य दत्तमिति भावः । वाम्- युवयोः । निहितः- हृदि निहितः ।
अयम्- एषः । भागः- हव्यभागः । इयम्- अयम् । गीः- मन्त्रः । दस्त्रौ- दर्शनीयौ । इमे- एताः ।
वाम्- युवयोः । मधूनाम्- रसानाम् । निधयः- सम्पदः ॥४॥

युवां गोतमः पुरुमीळ्हो अत्रिर्दस्त्रा हवतेऽवसे हविष्मान् ।

दिशं न दिष्टामृजूयेव यन्ता मे हवँ नासत्योप यातम् ॥ १.१८३.०५

गोतमः- अतिशयविद्यावान् । पुरुमीळ्हः- प्रभूतानन्दः । अत्रिः- हव्यभक्षाग्न्युपासकः । हविष्मान्-
ध्यानभावनादिहविष्मान् । दस्त्रा- दर्शनीयौ । युवाम् । अवसे- रक्षायै । हवते- आह्वयति । दिष्टां
दिशम्- अभिमतदिशम् । ऋजूयेव यन्ता- ऋजुगामीव । नासत्या- सत्यस्वरूपौ । मे- मम । हवम्-
आह्वानम् । उप यातम्- आगच्छतम् ॥५॥

अतारिष्म तमसस्पारमस्य प्रति वां स्तोमौ अश्विनावधायि ।

एह यातं पथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १.१८३.०६

अस्य- एतस्य । तमसः- अन्धकारस्य । पारम् । आतरिष्म- तीर्त्वा आगताः । अश्विनौ । वां प्रति-
युवां प्रति । स्तोमः- मन्त्रः । अधायि- अकारि । इह- अत्र । देवयानैः पथिभिः- अर्चिरादिगत्या ।
आ यातम्- आगच्छतम् ॥६॥

Dr. Rangraji